

Konkurences padome

Svaigpiena tirgus uzraudzība 2014.-2015.gads

Noslēguma ziņojums

28.01.2015.
Rīga

SATURA RĀDĪTĀJS

Satura rādītājs	2
1. Pārbaudes uzsākšanas pamats.....	3
2. Pārbaudes mērķis.....	3
3. Uzraudzībā veiktās darbības	3
4. Vidējās svaigpiena iepirkuma cenas Latvijā.....	4
5. Slaucamo govju skaita/saimniecību izmaiņas un svaigpiena iepirkuma apjoms Latvijā.....	5
6. Piena kooperatīvu sniegtā informācija par svaigpiena pārdošanas cenām	7
7. Pārstrādātāju sniegtā informācija par svaigpiena cenām.....	11
8. Atsevišķu piena pārstrādes uzņēmumu svaigpiena cenu izmaiņu tendences	14
9. Vidējo svaigpiena iepirkuma cenu salīdzinājums ES un Latvijā	17
Kopsavilkums un secinājumi:	22

1. PĀRBAUDES UZSĀKŠANAS PAMATS

- 1 20.02.2015. Konkurences padome (turpmāk – KP) saņēma Saeimas deputāta A. Elksniņa 17.02.2015. vēstuli, kurā lūgts izvērtēt augsto piena produkcijas cenu pamatotību veikalos un paustas aizdomas par Konkurences likuma pārkāpumiem starp piena pārstrādātājiem un tirdzniecības tīkliem piena produktu cenas veidošanā.
- 2 16.03.2015. KP saņēma biedrību „Lauksaimnieku apvienība” un „Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija” 16.03.2015. vēstuli, kurā lūgts izvērtēt, vai starp Latvijas piena pārstrādes uzņēmumiem ir konstatējama aizliegtā vienošanās, kas rada konkurences ierobežojumus valstī.

2. PĀRBAUDES MĒRĶIS

- 3 KP saistībā ar minētajām sūdzībām 12.03.2015. uzsāka tirgus uzraudzību par situāciju piena tirgū (turpmāk – Uzraudzība). Uzraudzības ietvaros KP vērtēja svaigpiena iepirkuma cenas ietekmējošos apstākļus 2014.-2015.gadā un to, vai nav saskatāmas aizliegtas vienošanās pazīmes starp lielākajiem piena pārstrādes uzņēmumiem Latvijā (piena iepircējiem).
- 4 Svaigpiena ražošanas, piena pārstrādes un realizācijas tirgu iespējams iedalīt vairākos posmos. Tirgū darbojas svaigpiena ražotāji – zemnieki. Nākošais posms ir piena kooperatīvi, kuri svaigpienu iepērk no zemniekiem un pārdod vai nu piena pārstrādes uzņēmumiem vai piena uzpircējiem¹. Piena pārstrādes uzņēmumi veic svaigpiena pārstrādi dažādos piena produktos (sviestā, kefīrā, krējumā u.c.) Nākošais posms tirgū ir piena produkcijas izplatīšana, kas galvenokārt notiek mazumtirdzniecības veikalos.
- 5 Tā kā mazumtirgotāji darbojas piena produktu realizācijā veikalos, nevis svaigpiena pārstrādē un piena produktu ražošanā, tie ir uzskatāmi par cita konkrētā tirgus dalībniekiem nekā piena pārstrādes uzņēmumi.

3. UZRAUDZĪBĀ VEIKTĀS DARBĪBAS

- 6 Uzraudzības ietvaros tika iegūta informācija par svaigpiena iepirkuma tirgu, t.sk. :
 - aptaujāti atsevišķi piena kooperatīvi Latvijā un apzinātas to vidējās svaigpiena pārdošanas cenas no 2014.gada janvāra līdz 2015.gada februārim²;
 - iegūta informācija par svaigpiena iepirkuma vidējām cenām no lielākajiem piena pārstrādes uzņēmumiem Latvijā no 2014.gada janvāra līdz 2015.gada februārim;
 - iegūta informācija no svaigpiena piegādātājiem par svaigpiena iepirkuma cenām un iepirkuma cenu veidošanas kritērijiem no

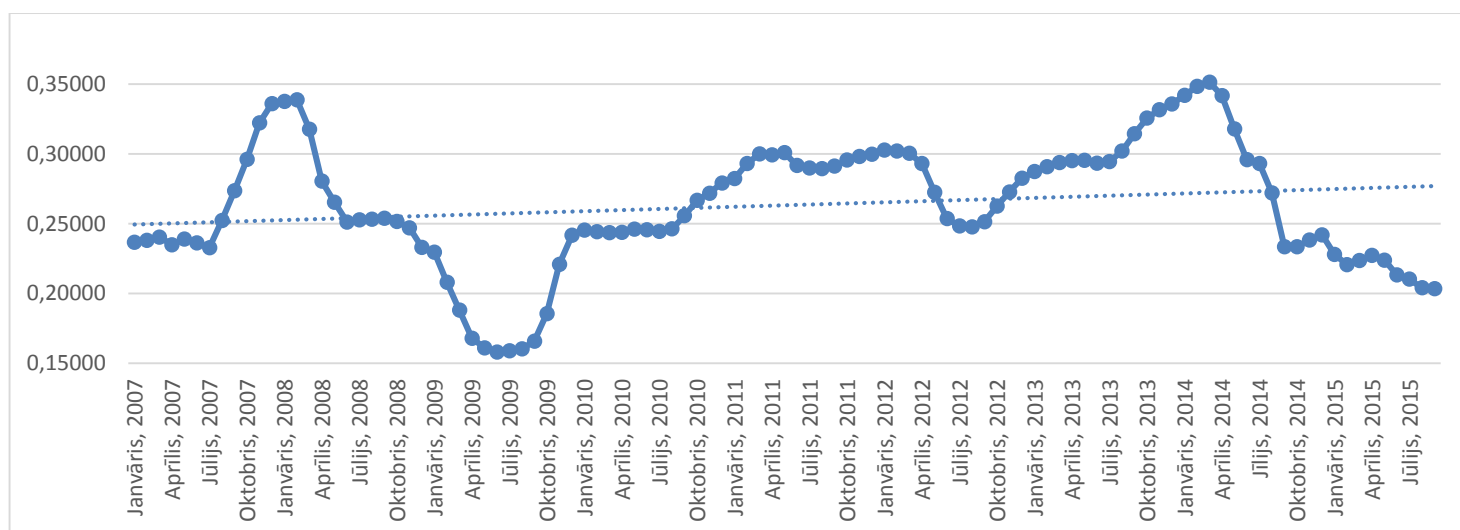
¹ Svaigpiena uzpircējs – persona, kura iepērk svaigpienu un galvenokārt veic svaigpiena realizāciju ārpus Latvijas. Lauksaimniecības datu centra 25.06.2015. vēstulē sniegtā informācija liecina, ka eksportētais svaigpiena apjoms, kurš iepirkts no ražotājiem Latvijā laika periodā no 2010.-2015.gada maijam ieskaitot, bija 19-27% robežās. Svaigpiena eksportētais apjoms 2015.gada maijā salīdzinot ar 2010.gadu ir palielinājies.

² Šajā ziņojumā, attēlojot datus par cenu dinamiku, KP, ievērojot komercnoslēpuma aizsardzību, nenorāda konkrēto uzņēmumu nosaukumus.

- atsevišķiem piena pārstrādes uzņēmumiem³;
- iegūta informācija no atsevišķiem uzņēmumiem, kuri nodarbojas ar svaigpiena pārstrādi⁴, par svaigpiena cenu noteikšanas principiem un rīcību 2014.-2015.gadā;
- iegūta un izvērtēta informācija no Lauksaimniecības datu centra (turpmāk – LDC) par vidējo svaigpiena iepirkuma cenu Latvijā;
- iegūta un izvērtēta informācija no *Eurostat* par vidējo svaigpiena iepirkuma cenu Eiropas Savienībā (turpmāk – ES);
- iegūta un izvērtēta informācija no Zemkopības ministrijas (turpmāk – ZM) par tendencēm svaigpiena iepirkuma tirgū;
- iegūta un izvērtēta informācija par vidējām svaigpiena iepirkuma cenām Lietuvā un Igaunijā.

4. VIDĒJĀS SVAIGPIENA IEPIRKUMA CENAS LATVIJĀ

- 7 Nozares pārstāvji⁵ KP norādīja, ka ik pēc noteikta perioda nozarē novērojamas svaigpiena cenu pazemināšanās un attiecīgi piena nozare ir cikliska. Lai izpētītu svaigpiena iepirkuma cenu cikliskumu, no LDC tika iegūta informācija par vidējo svaigpiena iepirkuma cenu Latvijā no 2007.gada janvāra līdz 2015.gada augustam (attēls Nr.1).

1.attēls. Vidējā svaigpiena iepirkuma cena Latvijā no 2007.janvāra līdz 2015.gada augustam, EUR par kg, bez PVN⁶

Avots: LDC

- 8 Novērtējot svaigpiena iepirkuma cenu dinamiku kopumā no 2007.gada janvāra līdz 2015.gada augustam, konstatējams, ka vidējā svaigpiena iepirkuma cena šajos gados augusi (tendences taisne).
- 9 Vidējās svaigpiena iepirkuma cenas dinamika pa mēnešiem norāda uz zināmām cikliskuma iezīmēm, tomēr nepārprotamus secinājumus par cenu

³ AS „Cesvaines piens” un SIA „Rīgas piensaimnieks”

⁴ Food Union (uz 2015.g.septembri ietilpst AS „Rīgas piena kombināts” un AS „Valmieras piens”), AS „Cesvaines piens” un SIA „Rīgas piensaimnieks”

⁵ Food Union, biedrība „Zemnieku saeima”

⁶ Šajā un turpmākajos attēlos cenas norādītas bez PVN

krišanos ik pēc noteikta perioda izdarīt nevar, jo, salīdzinot cenu svārstības pa mēnešiem, konstatējams, ka:

- 2007.gadā tā bijusi ar pieaugošu tendenci līdz 2008.gada martam;
- sākot ar 2008.gada martu, cenas samazinājušās par 6,3%, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, un novērots vispārējs cenu kritums līdz pat 2009.gada jūlijam;
- 2009.gada jūlijā cenas salīdzinājumā ar iepriekšējo mēnesi nedaudz (t.i., par 0,6%) pieauga, un stabils salīdzinoši vienmērīgs cenu pieaugums turpinājies (cenām pieaugot nebūtiski) līdz pat 2012.gada janvārim;
- 2012.gada februārī pret iepriekšējo mēnesi vērojams cenu pazeminājums par 0,3%;
- no 2012.gada marta līdz 2012.gada septembrim cenas bijušas ar lejupslīdošu tendenci, bet 2012.gada septembrī salīdzinājumā ar augustu tendence bijusi augšupēja par 1,5%;
- no 2012.gada septembra cenas turpināja pieaugt līdz 2014.gada aprīlim;
- 2014.gada aprīlī vērojams cenu pazeminājums par 2,8%, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, un 2014.gada maijā, salīdzinot ar aprīli, jau vērojams cenu kritums par 7%, kas turpinājies līdz pat 2015.gada aprīlim, kad novērojams neliels pieaugums par 1,7%;
- 2015.gada maijā vērojams kritums par 1,5% un cenu kritums noticis līdz 2015.gada septembrim.

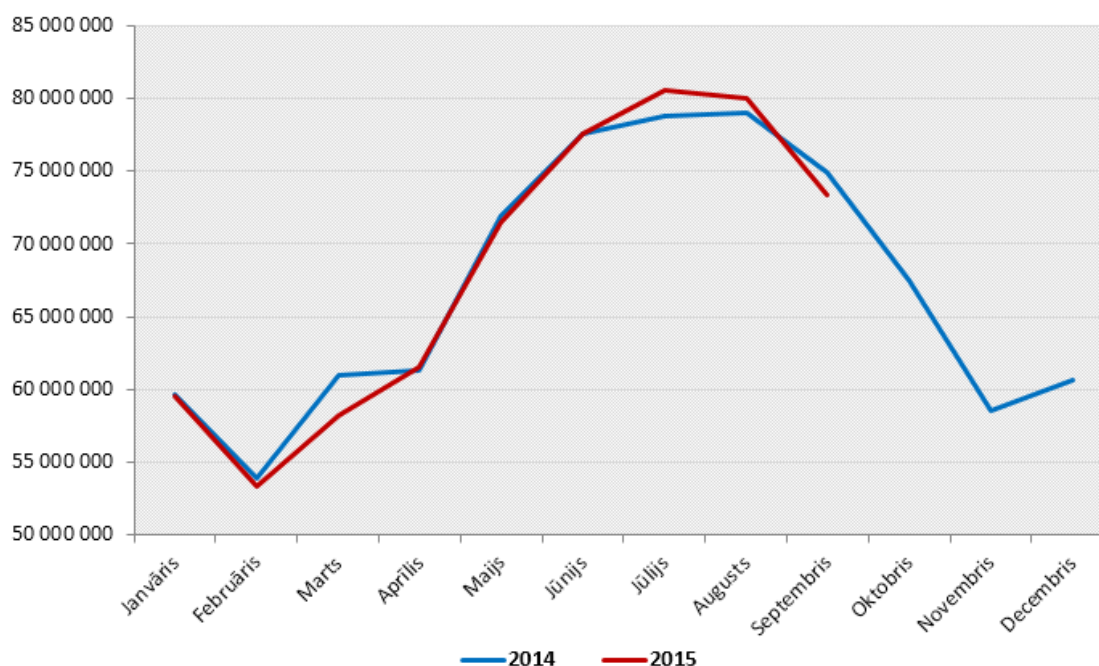
5. SLAUCAMO GOVJU SKAITA/SAIMNIECĪBU IZMAIŅAS UN SVAIGPIENA IEPIRKUMA APJOMS LATVIJĀ

- 10 Tā kā straujais svaigpiena iepirkuma cenu kritums zemnieku un piena kooperatīvu starpā raisīja satraukumu par iespējamo ganāmpulku un govju skaita samazināšanos risku, Uzraudzības ietvaros tika pārbaudīta informācija par slaucamo govju skaita iespējamo samazināšanos.
- 11 LDC mājas lapā⁷ pieejamā informācija par slaucamo govju skaitu 2014. un 2015.gadā liecina par nelielu kopējo slaucamo govju skaita samazinājumu, taču govju skaits, kuru piens tiek nodots pārstrādei 2015.gadā salīdzinājumā ar 2014.gadu ir palielinājies. Līdz ar to nav konstatējams būtisks slaucamo govju skaita samazinājums saistībā ar zemajām svaigpiena iepirkuma cenām Latvijā.
- 12 Atbilstoši ZM lauksaimniecības 2015.gada ziņojumam par 2014.gadu⁸ piensaimniecības nozare Latvijā ir sadrumstalota, liela daļa saimniecību ir ar nelielu govju skaitu. Vidējais govju skaits ganāmpulkā 2014.gadā bija 7,6 govīs. 44,5% govju tiek turētas saimniecībās, kurās ir vismaz 50 govīs, kaut gan šādas saimniecības ir tikai 2,4% no kopējā saimniecību skaita.
- 13 Mazās saimniecības ar 1-5 govīm ir 78% no kopējā saimniecību skaita. Tomēr mazo saimniecību skaits katru gadu samazinās. 2014.gadā atbilstoši ZM datiem darbību piena lopkopībā pārtraukušas 1944 saimniecības.

⁷ Skat.: http://www ldc gov lv/lv/piena_registra_dati/kvotas_statistika/, pēdējo reizi apskatīts 01.12.2015.

⁸ Skat.: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/63/66/LS_qadazinojums_2015.pdf

- 14 2014.gadā pārdotais piena apjoms (pēc saimniecību lieluma) liecina, ka kvotas īpašnieki⁹ ar 50 un vairāk govīm pārdevuši 57% piena. Būtisku piena daudzumu – 36% realizē saimniecības ar 6 līdz 49 govīm ganāmpulkā. Tikai 7% no kopējā pārdotā piena apjoma pārdod saimniecības ar 1 līdz 5 govīm ganāmpulkā.
- 15 Salīdzinot 2014.gadu ar 2013.gadu, arī saražotā piena apjomā pa saimniecību grupām būtiskas izmaiņas nav notikušas.
- 16 Pārbaudot publiski pieejamo informāciju¹⁰, secināms, ka Latvijā 2014.-2015.gadā būtiskas izmaiņas svaigpiena iepirkuma apjomos nav konstatējamas. 2015.gadā, salīdzinot ar 2014.gadu, iepirkuma apjoma kritums bijis no februāra līdz aprīlim, taču vasaras mēnešos iepirkuma apjoms 2015.gadā bijis lielāks nekā 2014.gadā.

2.attēls **Iepirktā svaigpiena daudzums, kg pa mēnešiem**

Avots: LDC

- 17 Govju skaits, kuru piens tiek nodots pārstrādei 2015.gadā, salīdzinājumā ar 2014.gadu ir palielinājies atkarībā no mēneša 1-4% apmērā.

⁹ Fiziskas vai juridiskas personas, kuras ražo svaigpienu, ņemot vērā valstī noteiktos ierobežojumus par svaigpiena ražošanas apjomu

¹⁰ Skat.: http://www ldc gov lv/lv/piena_kvotas/kvotas_statistika/ dati uz 2015.gada septembri

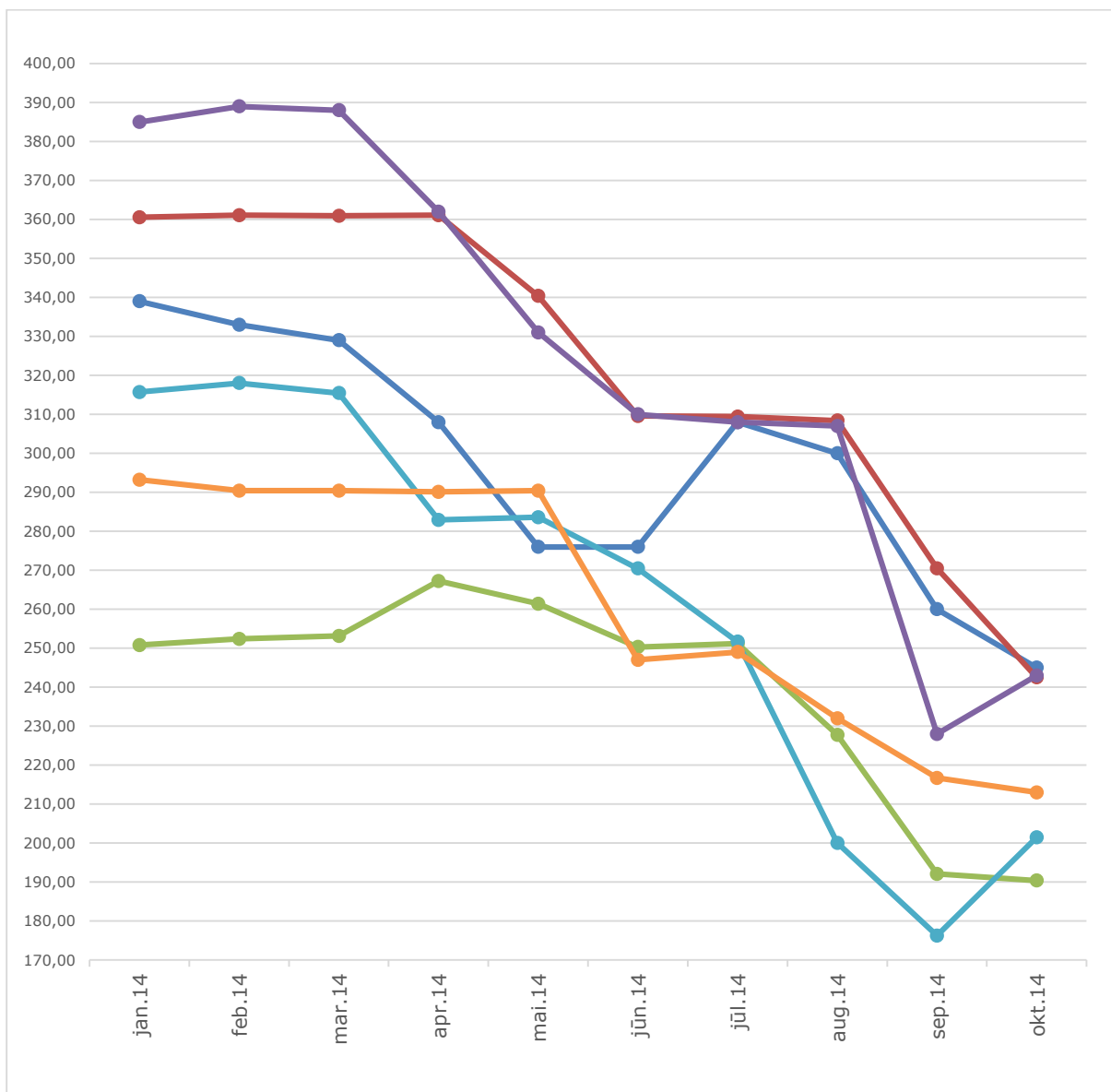
6. PIENA KOOPERATĪVU SNIEGTĀ INFORMĀCIJA PAR SVAIGPIENA PĀRDOŠANAS CENĀM

- 18 Lai noskaidrotu svaigpiena pārdošanas cenu¹¹ krituma iemeslus, tika aptaujāti seši piena kooperatīvi Latvijā¹². No piena kooperatīviem tika pieprasīta informācija par svaigpiena pārdošanas cenu izmaiņām 2014.gadā un 2015.gada sākumā (februāri ieskaitot) un par to, kā cenu izmaiņas kooperatīvi izjutuši savā komercdarbībā.
- 19 Kooperatīvu sniegtās atbildes liecina, ka situācija svaigpiena tirgū atstāj negatīvu ietekmi uz atsevišķu kooperatīvu finansiālo stāvokli un tie strādā ar zaudējumiem no 2014.gada septembra.
- 20 Tajā pat laikā, neskatoties uz smago situāciju tirgū, piemēram, viens no kooperatīviem 2014.gadā savu darbību noslēdza ar apgrozījuma un biedru skaita pieaugumu, kā arī uzsāka sava svaigpiena pārstrādi. Neraugoties uz krīzi piena nozarē, salīdzinot ar 2013.gadu, šim kooperatīvam 2014.gadā izdevies kāpināt apgrozījumu par 6%, ražojot produktus ar augstu pievienoto vērtību – kalcinētais biezpiens, 35% saldaiss krējums, vaniļas mērce, dzeramais persiku jogurts ar augļu gabaliņiem.
- 21 Izvērtējot Latvijas piena kooperatīvu sniegto informāciju par svaigpiena pārdošanas cenām (t.sk. piena kombinātu iepirkuma cenas) par laika periodu no 2014.gada janvāra līdz 2015.gada februārim, secināms, ka kooperatīviem svaigpiena cena, kuru piedāvā piena pārstrādes uzņēmumi, parasti tiek mainīta nevis pa dienām, bet divas reizes mēnesī. Secināms arī, ka svaigpiena pārdošanas cenas ir atšķirīgas dažādiem pircējiem. Novērojams pakāpenisks pārdošanas cenu kritums vidēji par 30-40% laika periodā no 2014.gada janvāra līdz 2014.gada oktobrim.
- 22 Uzraudzības ietvaros konstatēts, ka aptaujātiem piena kooperatīviem ir atšķirīgi svaigpiena iepirkšanas avoti un realizācijas kanāli. Katrs kooperatīvs iepirka un realizēja atšķirīgu svaigpiena apjomu. Dažādiem kooperatīviem arī vidējās svaigpiena pārdošanas cenas¹³ ir atšķirīgas, ar atsevišķiem izņēmumiem, kad īslaicīgos periodos atsevišķiem kooperatīviem vidējā svaigpiena pārdošanas cena bija vienāda ar cita kooperatīva vidējo svaigpiena pārdošanas cenu. Kooperatīvu vidējo svaigpiena pārdošanas cenu skatīt attēlos Nr.3 un Nr.4.

¹¹ Cena par kādu kooperatīvs pārdod svaigpienu piena pārstrādes uzņēmumiem un citiem iespējamiem pircējiem (uzpircējiem, starpniekiem)

¹² LPPKS „Piena Partneri KS”, LPKS „Māršava”, Pienaizstrādātāju KS „BITES”, LPKS „Piena ceļš”, PKS „Dzēse”, LPKS „Vijāni”

¹³ Uzraudzības ietvaros tika analizētas vidējās kooperatīvu svaigpiena pārdošanas cenas piena pārstrādes uzņēmumiem un iepircējiem/starpniekiem.

3.attēls. **Piena kooperatīvu vidējās svaigpiena pārdošanas cenas 2014.gadā (janvāris – oktobris), EUR par t**

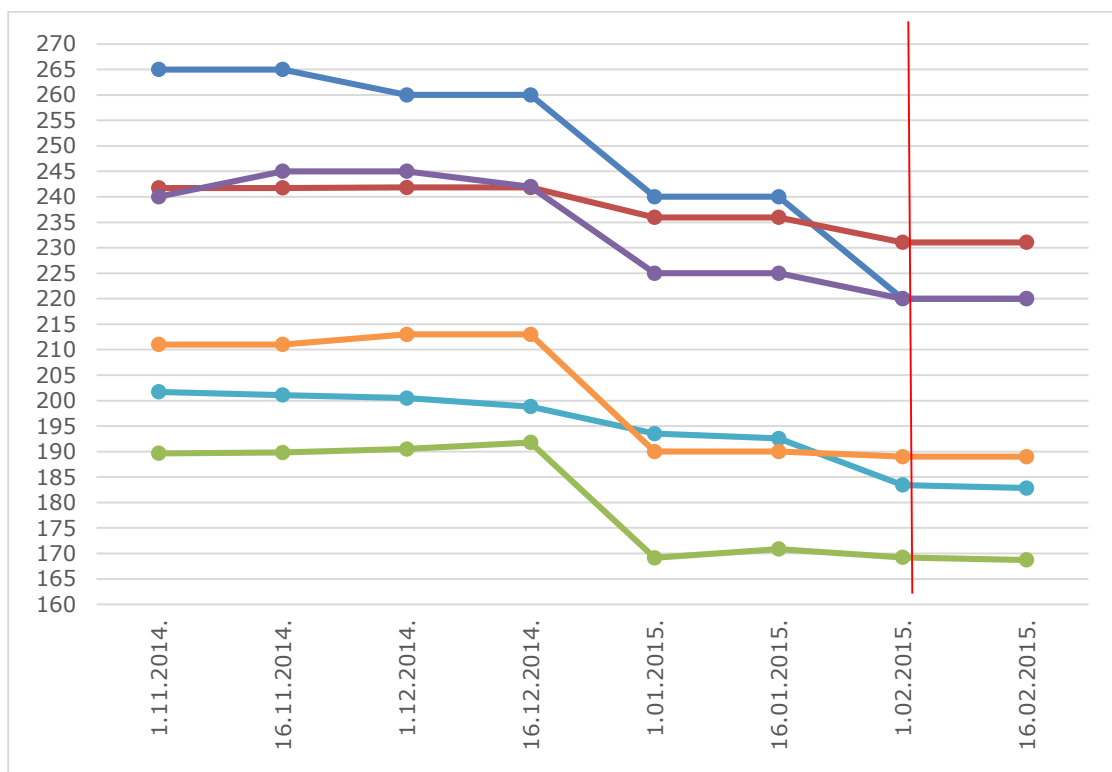
Avots: Piena kooperatīvu sniegtā informācija

- 23 2014.gada sākumā (janvāris – marts) vidējās svaigpiena pārdošanas cenas visiem aptaujātajiem piena kooperatīviem minimāli svārstījušās, bet ar atšķirīgām tendencēm. Atsevišķiem kooperatīviem tās palielinājušās, bet citiem nedaudz pazeminājušās vai bijušas stabilas.
- 24 Sākot ar 2014.gada aprīli, trijiem kooperatīviem no sešiem aptaujātiem svaigpiena pārdošanas cenas ir pazeminājušās (2014.gada aprīlī, maijā un augustā). Arī kopumā no 2014.gada aprīļa līdz pat oktobrim kooperatīvu svaigpiena pārdošanas cenas bijušas ar lejupejošu tendenci. 2014.gada jūnijā un jūlijā atsevišķiem kooperatīviem svaigpiena pārdošanas cenas paaugstinājušās, tomēr 2014.gada septembrī četriem kooperatīviem cenas atkārtoti krasi samazinājušās.
- 25 Kooperatīvu vidējo svaigpiena pārdošanas cenu līderu maiņa konstatējama šādos periodos: 1) no 2014.gada janvāra līdz aprīlim; 2) no 2014.gada aprīļa līdz jūnijam; 3) no 2014.gada jūnija līdz augustam; 4) no 2014.gada augusta līdz oktobrim. Katrā no nosauktajiem periodiem diviem

atšķirīgiem piensaimniecības kooperatīviem bija augstākā svaigpiena pārdošanas cena, kuru piens pārstrādes uzņēmumi maksāja kooperatīviem.

26 Laika periodos: 1) 2014.gada janvāris – jūnijs un 2014.gada oktobrī; 2) 2014.gada jūnijs - jūlijs; 3) 2014.gada augusts - septembris trim atšķirīgiem piensaimniecības kooperatīviem bija zemākās vidējās svaigpiena pārdošanas cenas.

27 Atsevišķos laika periodos novērojamas vidējo svaigpiena pārdošanas cenu līdzības jeb tuvināšanās. Piemēram, 2014.gada aprīlī (361-362 EUR par t bez PVN) un jūnijā (309-310 EUR par t bez PVN) vidējās pārdošanas cenas bija diviem no Uzraudzībā aptaujātiem kooperatīviem, atšķirība aptuveni 0,3%. Pārdošanas cenu tuvināšanās iepriekš minētajiem diviem kooperatīviem un vēl vienam piensaimniecības kooperatīvam konstatējama arī 2014.gada jūlijā, kad svaigpiena pārdošanas cena bija robežās no 308 līdz 309 EUR par t bez PVN, atšķirība 0,3%. 2014.gada augustā iepriekš minēto divu piensaimniecības kooperatīvu pārdošanas cenas bija 307-308 EUR par t bez PVN, atšķirība veido 0,3%. 2014.gada oktobrī trīs piensaimniecības kooperatīvu svaigpiena pārdošanas cenas bijušas līdzīgas (242-245 EUR par t bez PVN), atšķirība 1,2%. Vienlaicīgi konstatējams, ka citu divu kooperatīvu svaigpiena pārdošanas cenas bijušas līdzīgas 2014.gada aprīlī (282-290 EUR par t bez PVN), maijā (283-290 EUR par t bez PVN), jūnijā (247-250 EUR par t bez PVN), atšķirība aptuveni 1-3%. Trīs kooperatīvu cenu tuvināšanās konstatējams jūlijā (249-251 EUR par t bez PVN), atšķirība 0,8%. Divu kooperatīvu svaigpiena pārdošanas cenas augustā bija (227-232 EUR par t bez PVN), atšķirība 2%.

4.attēls. **Piena kooperatīvu vidējās svaigpiena pārdošanas cenas no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februārim, EUR par t**

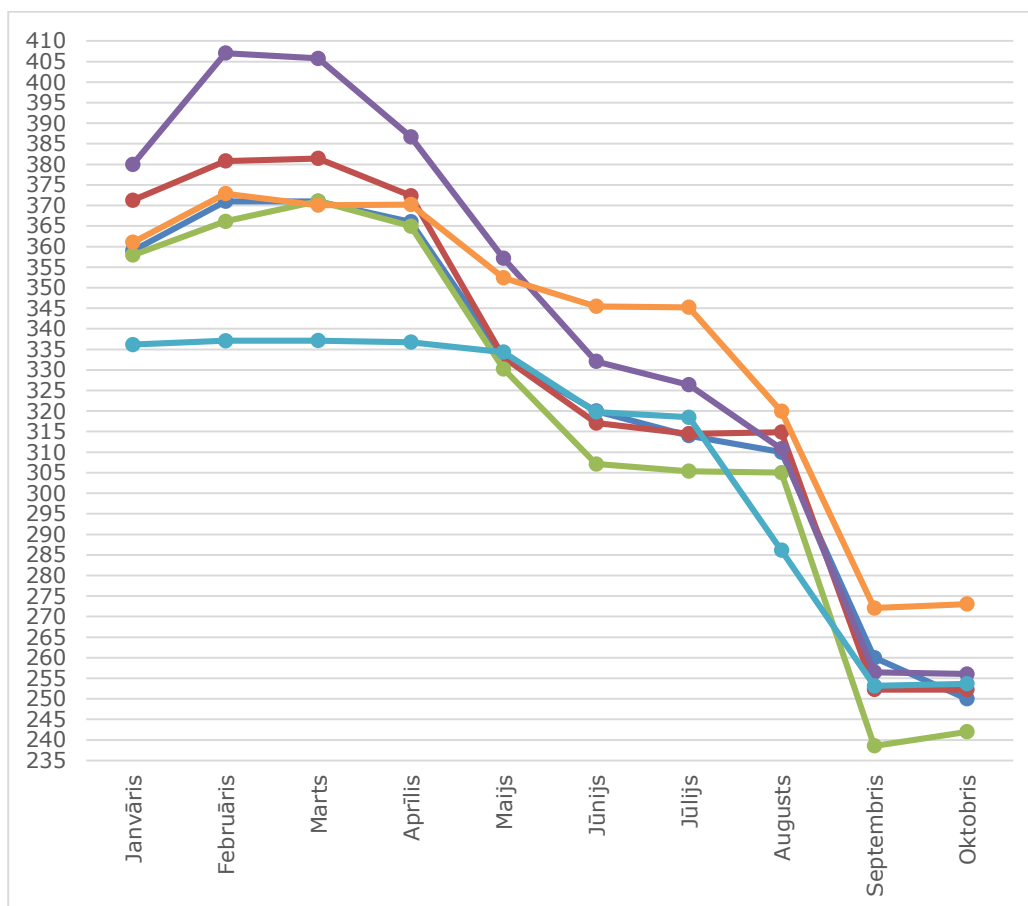
Avots: Piena kooperatīvu sniegtā informācija

- 28 Vērtējot piena kooperatīvu svaigpiena pārdošanas cenas laikā no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februārim¹⁴, konstatējams, ka 2014.gada novembrī – decembrī visiem Uzraudzībā apskatītiem piena kooperatīviem vidējās svaigpiena pārdošanas cenu svārstības ir bijušas minimālas - 0,01–0,05 EUR.
- 29 Sākot no 2015.gada janvāra, vidējo svaigpiena pārdošanas cenu kritums vērojams četros no sešiem gadījumiem par 8-13 procentpunktiem (katram uzņēmumam par atšķirīgu procentpunktu skaitu).
- 30 Aptaujājot piena kooperatīvus par svaigpiena cenu izmaiņu biežumu, noskaidrots, ka parasti cenas mainās divas reizes mēnesī. Laika periodā no 16.12.2014. līdz 01.02.2015. lielāks cenu kritums piena kooperatīviem konstatēts divas reizes (01.01.2015. un 01.02.2015.).
- 31 Vienlaicīgi secināms, ka kārtējā cenu samazināšanās notika arī 01.02.2015. Izteiktāks cenu kritums 01.02.2015. bijis diviem kooperatīviem 3–8 procentpunktu robežās (katram uzņēmumam par atšķirīgu procentpunktu skaitu).
- 32 Vērtējot kooperatīvu pārdotā svaigpiena cenu pazeminājumus, KP secina, ka 2014.gada aprīlī un turpmākajos pavasara un vasaras mēnešos iepriekš minētā cenu samazināšanās var būt pamatota ar sezonalitāti, jo, iesākoties vasarai, svaigpiena ražošanas apjomi palielinās un attiecīgi svaigpiena cenas pazeminās. Savukārt cenu pazemināšanos 2014.gada augustā, septembrī un arī turpmākajos mēnešos ietekmēja Krievijas ieviestais importa ierobežojums (embargo). Svaigpiena cenas lejupslīde 2015.gada janvārī un februārī KP vērtējumā bija sekas Krievijas ieviestajam importa ierobežojumam, kā arī kopējo tirgus apstākļu (globālās norises, sadrumstalotība un tirgus apjoms, zema pirktspēja) rezultātā, līdz ar to cenas nepaaugstinājās.

¹⁴ 01.02.2015. ir datums, uz kuru norādīja piena ražotāju pārstāvji kā tādu, kad "visi pārstrādātāji pazemināja cenas"

7. PĀRSTRĀDĀTĀJU SNIEGTĀ INFORMĀCIJA PAR SVAIGPIENA CENĀM

- 33 KP Uzraudzības ietvaros aptaujāja piecus lielākos piena pārstrādes uzņēmumus Latvijā¹⁵ un analizēja šo uzņēmumu vidējās svaigpiena iepirkuma cenas 2014. un 2015.gadā, novērtējot cenu izmaiņas pa mēnešiem. Papildus KP no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februārim analizēja piena iepirkuma cenas pa nedēļām¹⁶. Minēto cenu analīzi skatīt attēlos Nr.5 un Nr.6¹⁷.

5.attēls. **Piena pārstrādātāju svaigpiena iepirkumu cenas no 2014.gada janvāra līdz 2014.gada oktobrim, EUR par t**

Avots: Piena pārstrādātāju sniegtā informācija

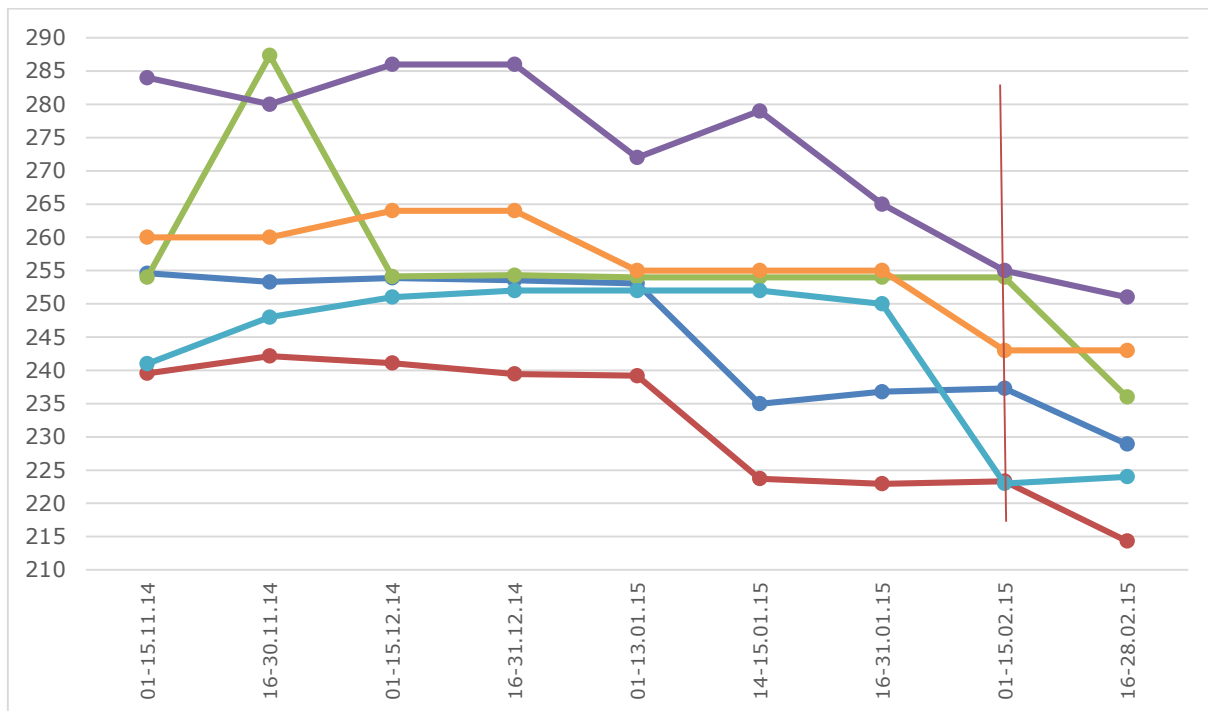
- 34 Attēlā Nr.5 novērojams, ka augstākā svaigpiena iepirkuma cena konstatējama diviem piena pārstrādes uzņēmumiem, periodiski mainoties. No 2014.gada janvāra līdz 2014.gada maijam tā bijusi augstāka vienam no pārstrādātājiem, bet no 2014.gada jūnija augstākā svaigpiena iepirkuma cena konstatējama jau citam piena pārstrādes uzņēmumam.

¹⁵ AS „Rīgas piena kombināts”, AS „Valmieras piens” (kopā - Food Union informāciju KP sniedza atsevišķi, tādēļ attēlos šo uzņēmumu dati iekļauti atsevišķi), AS „Tukuma piens”, AS „Rīgas piensaimnieks”, AS „Talsu piensaimnieks”, AS „Cesvaines piens”

¹⁶ Laika periodā no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februāra beigām dati tika analizēti pa nedēļām, lai iegūtu precīzākus datus par iespējamo aizliegto vienošanos par svaigpiena iepirkuma cenām minētā laika periodā

¹⁷ Food Union uzņēmumu AS „Rīgas piena kombināts” un AS „Valmieras piens” cenas attēlos atspoguļotas atsevišķi

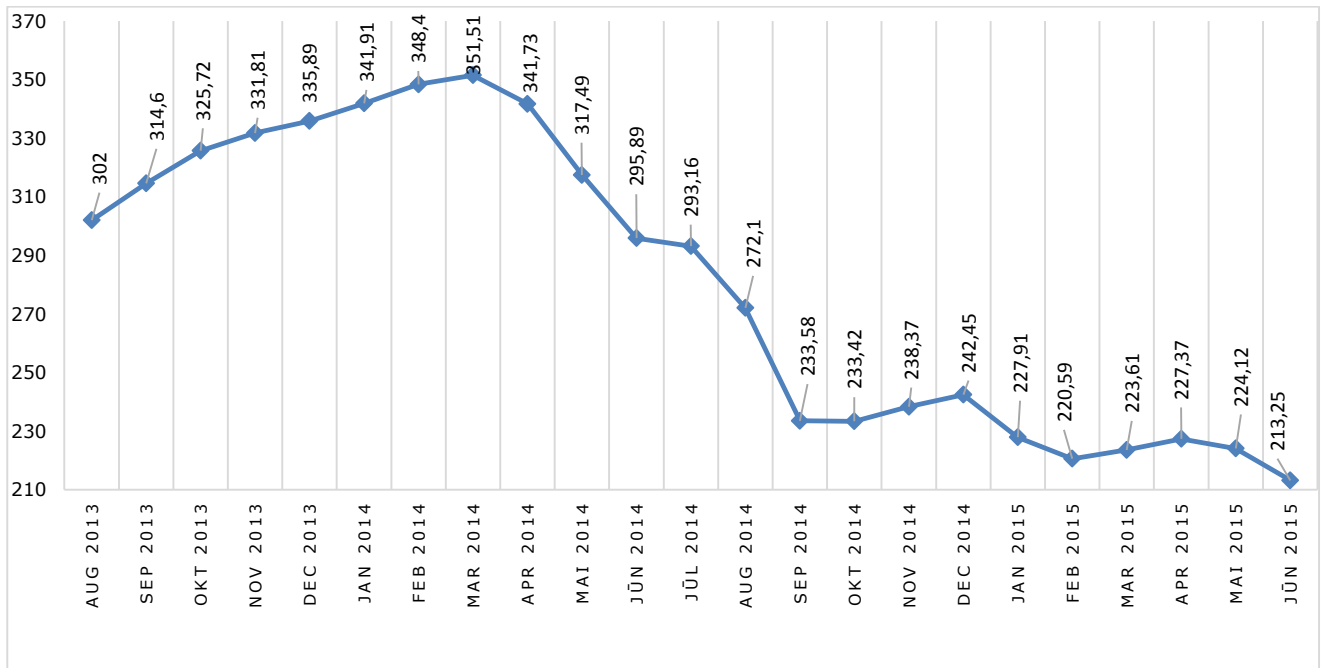
- 35 Vērtējot svaigpiena iepirkumu cenu svārstības piena pārstrādātājiem attēlā Nr.5, konstatējams, ka neliels svaigpiena iepirkuma cenu kritums novērojams jau 2014.gada aprīlī četriem no sešiem aptaujātiem piena pārstrādes uzņēmumiem.
- 36 Lai gan analizētajā laika periodā visu piena pārstrādātāju svaigpiena iepirkumu cenas bijušas ar lejupslidošu tendenci, var izšķirt divus krasus svaigpiena cenu kritumus.
- 37 Pirmais cenu kritums vērojams no 2014.gada aprīļa līdz 2014.gada maijam, kad visi analizētie piena pārstrādātāji samazināja iepirkuma cenu. Trim piena pārstrādātājiem kritums bijis 8-12 procentpunktu robežās (katram uzņēmumam par atšķirīgu procentpunktu skaitu).
- 38 Laika periodā no 2014.gada jūlija līdz augustam trīs piena pārstrādātāji samazinājuši svaigpiena iepirkuma cenas par 5-11 procentpunktiem (katrs no uzņēmumiem par atšķirīgu procentpunktu skaitu).
- 39 Otrs būtiskais svaigpiena cenu kritums piena pārstrādātājiem novērots no 2014.gada augusta līdz septembrim, kad pieciem piena pārstrādes uzņēmumiem svaigpiena iepirkuma cenas kritušās par 13-28 procentpunktiem (katram uzņēmumam par atšķirīgu procentpunktu skaitu).
- 40 Vidējās svaigpiena iepirkumu cenas analizētajiem piena pārstrādātājiem pamatā ir atšķirīgas, bet ar vienādām tendencēm. Dažos gadījumos atsevišķiem piena pārstrādātājiem svaigpiena iepirkumu cenas bijušas tuvas. Šādas uzņēmumu vidējo cenu tuvināšanās vai līdzības novērojamas 2014.gada martā (370-371 EUR par t bez PVN) atšķirība 0,3%, 2014.gada maijā (330-334 EUR par t bez PVN) atšķirība 1,2%, 2014.gada septembrī (252-260 EUR par t bez PVN) atšķirība 3,1%. Līdzīgas cenu tendences novērojamas visā laika periodā no 2014.gada janvāra līdz 2014.gada oktobrim.
- 41 2014.gada janvārī pārstrādes uzņēmumiem vidējās svaigpiena iepirkuma cenas svārstījās robežās no 336 EUR par t bez PVN līdz 379 EUR par t bez PVN, t.i., atšķirība bija aptuveni 13%. 2014.gada aprīlī - robežās no 336 EUR par t bez PVN līdz 386 EUR par t bez PVN, atšķirība aptuveni 15% atšķirība. 2014.gada augustā vidējās svaigpiena cenas bija robežās no 286 EUR par t bez PVN līdz 319 EUR par t bez PVN un veidoja 12% atšķirību, bet 2014.gada oktobrī pārstrādes uzņēmumiem vidējās svaigpiena cenas bija robežās no 242 EUR par t bez PVN līdz 273 EUR par t bez PVN un atšķīrās par 13%.
- 42 Novērojama trīs no piecu piena pārstrādātāju izteikta cenu tuvināšanās pirms to krituma 2014.gada aprīlī un acīmredzami līdzīgas cenu krituma tendences arī maijā. Savukārt 2014.gada augustā četriem no pieciem pārstrādātājiem ir novērota izteikta cenu tuvināšanās pirms to krituma un acīmredzami līdzīgas cenu samazināšanās tendences 2014.gada augustā un septembrī. Minētais norāda uz īslaicīga cenu paralēlisma tendencēm dažu pārstrādātāju starpā.
- 43 Attēlā Nr.6 attēlotas vidējās svaigpiena iepirkuma cenas lielākajiem Latvijas piena pārstrādes uzņēmumiem no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februārim ieskaitot.

6.attēls. **Piena pārstrādātāju vidējās svaigpiena iepirkuma cenas no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februārim, EUR par t**

Avots: Piena pārstrādātāju sniegtā informācija

- 44 Svaigpiena iepirkuma cenu izmaiņas no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februārim liecina, ka augstākā svaigpiena iepirkuma cena ir bijusi vienam no aptaujātiem piena pārstrādes uzņēmumiem .
- 45 No 01.01.2015. līdz 13.01.2015. pārstrādes uzņēmumiem vidējās svaigpiena cenas bija robežās no 239 EUR par t bez PVN līdz 272 EUR par t bez PVN, t.i., 14% atšķirība, laika periodā 01.-15.02.2015. vidējās svaigpiena cenas bija robežās no 223 EUR par t bez PVN līdz 255 EUR par t bez PVN un veidoja 14% atšķirību.
- 46 Cenu pazeminājums novērojams no 01.02.2015. līdz 15.02.2015., kad trīs piena pārstrādes uzņēmumi svaigpiena iepirkuma cenas pazemināja par 4-12 procentpunktiem (katrs no uzņēmumiem par atšķirīgu procentpunktu skaitu).
- 47 Cenu kritums turpinājies no 16.02.2015. līdz 28.02.2015, kad četri piena pārstrādes uzņēmumi pazemināja svaigpiena iepirkuma cenas vēl par 2-7 procentpunktiem (katrs no uzņēmumiem par atšķirīgu procentpunktu skaitu).
- 48 KP konstatē, ka tirgus dalībnieki cenu izmaiņas svaigpiena iepirkuma tirgū pamatā veica divas reizes mēnesī, t.i., mēneša 1. un 16. datumā, izņemot divus uzņēmumus, kas 2015.gada janvārī cenas mainīja 14.-15.datumā un atkal 16.datumā. Šī uzvedība atbilda kopējai svaigpiena iepirkuma cenas pazemināšanas tendencei valstī (skat. attēlu Nr.7).

7. attēls **Vidējā svaigpiena iepirkuma cena Latvijā, EUR par t**

Avots: CSP

- 49 Salīdzinot svaigpiena iepirkuma cenas visiem Uzraudzības ietvaros aptaujātajiem piena pārstrādātājiem laikā no 2014.gada aprīļa līdz 2015.gada februārim, secināms, ka nav vērojama izteikti līdzīga uzvedība (cenu paralēlisms), pazeminot svaigpiena iepirkuma cenas, kas neatbilstu kopējai tirgus situācijai un tendencēm.
- 50 KP vērtējumā, mainoties ārējiem tirgus apstākļiem, uzņēmumi ir racionāli motivēti sekot kopīgai tirgus tendencei jeb veikt t.s. inteligēnto pielāgošanos, jo pretējā gadījumā (t.i., darbojoties pretēji pastāvošai situācijai) uzņēmumiem samazinās peļņas normas vai pat tie strādā ar zaudējumiem.
- 51 Vērtējot ekonomiskās norises (sk. 56.-58.punktu), svaigpiena pārstrādātājiem cenu izlīdzināšana var notikt neatkarīgi no katra atsevišķa uzņēmuma īstenotās biznesa stratēģijas un cenu savstarpējā sekošana ir pieejamākais peļņas maksimizēšanas veids. Tā kā tirgū darbojas pārstrādes uzņēmumi ar dažādu ekonomisko spēku, mazāku pārstrādātāju sekošana var būt viens no izskaidrojumiem inteligēntai pielāgošanai. Vienlaikus jānorāda, ka, pastāvot pierādījumiem, ka tirgus dalībnieki, neraugoties uz tirgus apstākļu maiņu, pielāgošanos tomēr veic, saskaņojot savu rīcību, tas var tikt kvalificēts kā Konkurences likuma 11.panta pārkāpums. Uzraudzības gaitā šādi pierādījumi netika iegūti.

8. ATSEVIŠĶU PIENA PĀRSTRĀDES UZŅĒMUMU SVAIGPIENA CENU IZMAIŅU TENDENCES

- 52 KP bez vidējām svaigpiena iepirkuma cenām ir ieguvusi paskaidrojumus par svaigpiena iepirkšanas stratēģiju no atsevišķiem piena pārstrādes uzņēmumiem, kas vērtējami kā vieni no lielākajiem svaigpiena

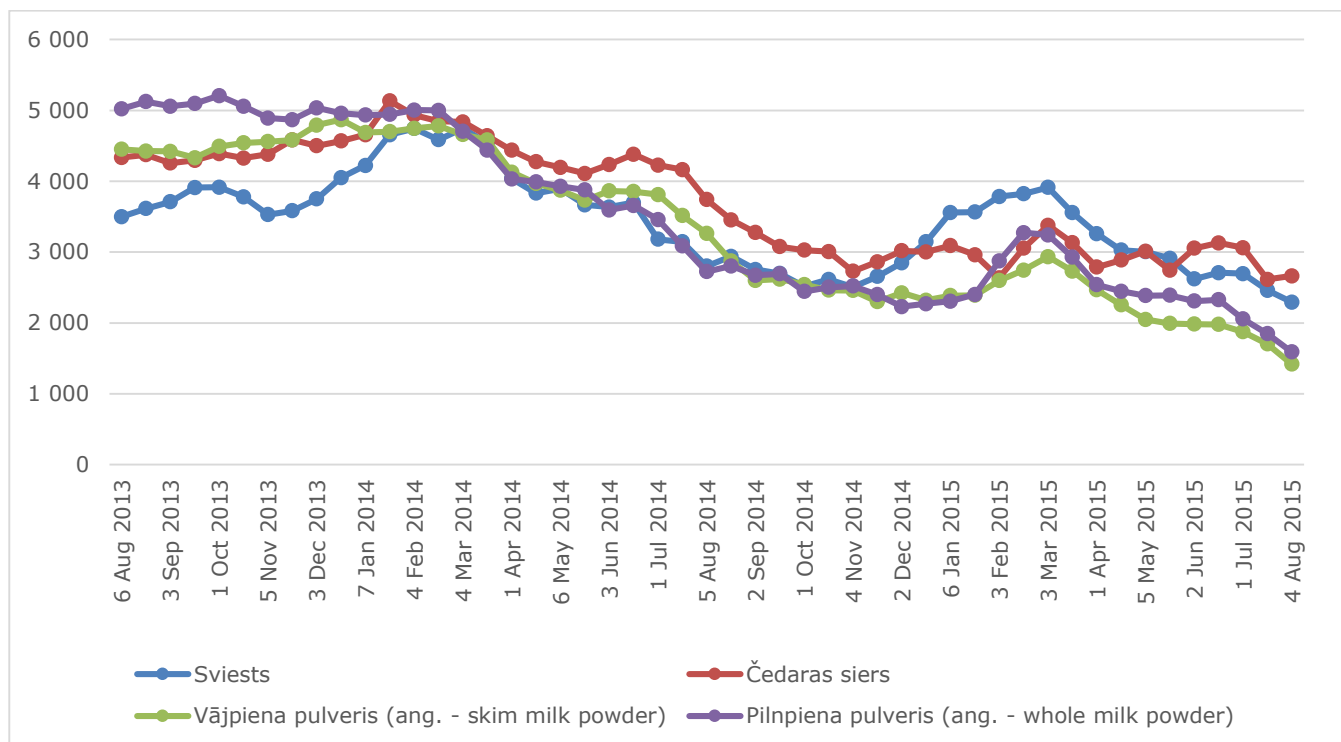
- pārstrādātājiem Latvijā.¹⁸ Uzraudzībā tika iegūti pārstrādātāju skaidrojumi par sadarbību ar svaigpiena piegādātājiem un svaigpiena iepirkuma cenu samazināšanas tendenci.
- 53 Pārstrādātāji ar piena piegādātājiem slēdz svaigpiena iepirkuma līgumus, kuros ietverti sadarbības nosacījumi un cena, kas atkarīga no konkrētā piegādātā piena kvalitātes un apjoma. Klientiem, kuri svaigpienu piegādā lielākā apjomā, iepirkuma cenas ir augstākas. Ja salīdzina svaigpiena iepirkuma cenu zemnieku saimniecībai un kooperatīvam, tad parasti kooperatīvam par svaigpienu maksātā cena ir augstāka, jo kooperatīvi var nodrošināt lielāku svaigpiena piegādes apjomu.
- 54 Salīdzinot svaigpiena iepirkuma cenu izmaiņas līgumos, konstatējams, ka atsevišķiem klientiem tās ne vienmēr mainās vienā noteiktā datumā, cenu izmaiņas datums katram klientam ir individuāls.
- 55 Svaigpiena iepirkuma cenu pazemināšanās 2014.gadā bija saistīta ar:
1) Krievijas 2014.gada augustā ieviesto importa ierobežojumu;
2) apstākli, ka saražoto piena patēriņa preču apjoms būtiski pārsniedza pieprasījumu apjomus vietējā tirgū;
3) cenu pazemināšanos publiskajā tirgū (*Global Dairy Trade* cenas indekss), t.sk. ar vājpiena pulvera cenas kritumu;
4) kopējām tendencēm tirgū, kurām pārstrādātāji pielāgojās.
- 56 Saistībā ar svaigpiena iepirkuma cenu samazināšanos 2015.gadā pārstrādātāji norādīja, ka piena kvotu atcelšana¹⁹ no 01.04.2015. tieši ietekmējusi piena produktu cenu izmaiņas gan Eiropas, gan pasaules tirgū. To apliecina arī *Global Dairy Trade* cenas indekss, kas norāda, ka vidējās svērtās publiskajā tirgū pārdotās piena patēriņa preču un industriālo produktu cenas pēdējo divu gadu laikā ir samazinājušās par vidēji 40% gadā²⁰.
- 57 Vājpiena pulvera cena ir būtiski samazinājusies 2015.gada jūlija (viena mēneša) laikā par gandrīz 25% un vājpiena pulvera cena, atskaitot transportēšanas izmaksas no Latvijas, ir nokritis pat zem intervences cenas²¹.

¹⁸ Food Union, AS „Cesvaines piens”, SIA „Rīgas piensaimnieks”

¹⁹ Valsts un arī ES mērogā kvotu sistēmas atcelšana nozīmē ierobežojumu atcelšanu, kādu attiecīgā valsts un katrs svaigpiena ražotājs atsevišķi var piedāvāt tirgū.

²⁰ Skat.: <https://www.globaldairytrade.info/> grafiku par laika periodu no 06.08.2013. – 04.08.2015.

²¹ Intervences cena – cenu atbalsta sistēma, lai stabilizētu tirgu un nodrošinātu lauksaimniekiem stabilus ienākumus. Tikai ES izcelsmes produktus var iepirkt valsts intervencē un vienīgi tiem var piešķirt atbalstu par to uzglabāšanu privātās noliktavās.

8.attēls. **Piena produktu cenas publiskajā tirgū, USD par t**

Avots: Global Dairy Trade²²

- 58 Viens no pārstrādātājiem norādījis, ka svaigpiena piegādātājus izvēlas, ņemot vērā piegādātāja: (1) spēju nodrošināt nepieciešamo apjomu un stabilas svaigpiena piegādes visa gada garumā²³, (2) svaigpiena kvalitāti²⁴, (3) iespēju pielāgoties pieprasījuma izmaiņām piena produkcijas tirgū, (4) svaigpiena sagādes izmaksas²⁵, (5) iepriekšējo sadarbību. Augstāk minētais pārstrādātājs primāri kā piegādātājus izvēlas zemniekus, kas investējuši līdzekļus efektivitātes uzlabošanai.
- 59 Svaigpiena galvenās sastāvdaļas ir tauki un olbaltumvielas, līdz ar to pārstrādātāji iespējamās svaigpiena cenu tendences aptuveni nosaka pēc sviesta (tauku sastāvs) un vājpiena pulvera (olbaltumvielu sastāvs) publiskajām cenām. Būtiska ir informācija par piena pulvera cenu līmeni Polijā, jo tai ir ietekme arī uz svaigpiena cenas līmeni Latvijā. Informāciju par sviesta un piena pulvera cenu tendencēm pārstrādātāji iegūst arī no interneta vietnes www.clal.it.
- 60 Saskaņā ar pārstrādātāju skaidrojumu zemnieki un zemnieku saimniecības savas vēlamās svaigpiena pārdošanas cenas parasti piemēro kooperatīvu cenu tendencēm, kā arī izmaiņām tirgū. Svaigpiena iepirkuma cenu

²² Skat.: <https://www.globaldairytrade.info/>

²³ T.i., lai tās nebūtu cikliskas, jo mazākas saimniecības ne vienmēr spēj nodrošināt saražotā piena apjoma vienmērību, tas svārstās, ziemā svārstību diapazons var būt līdz pat 30%.

²⁴ Piena kvalitāti, tajā skaitā, mēra ar *olbaltumvielu* un *tauķu* satura daudzumu pienā, kas ietekmē saražoto gala produktu. Dažādu piena produktu ražošanai nepieciešams dažāds olbaltumvielu un tauķu sastāvs un jāspēj reaģēt uz pieprasījuma izmaiņām pēc dažādiem piena produktiem, piemēram, tiek lietoti arvien vairāk skābpiena produktu. Lielākie un efektīvākie svaigpiena piegādātāji ir spējīgāki reaģēt un pielāgoties izmaiņām, piemēram, pamainot lopbarības sastāvu - noteiktā laika posmā iespējams iegūt svaigpienu ar citādāku olbaltumvielu un tauķu sastāvu.

²⁵ Veicot svaigpiena iepirkumu, nozīmīgas izmaksas veido svaigpiena savākšana (degviela, algas). Padarot efektīvākus svaigpiena savākšanas maršrutus, iespēja uzlabot uzņēmuma finanšu rādītājus. Lai samazinātu svaigpiena savākšanas izmaksas uz vienu tonnu svaigpiena, izdevīgāk izvēlēties piegādātājus, no kuriem var iepirkt lielākus apjomus kvalitatīva svaigpiena, nekā vairākus mazus piegādātājus.

ietekmē arī informācija plašsaziņas līdzekļos, piemēram, par lielāko komercsabiedrību rīcību tirgū.

- 61 Ievērojot iepriekš norādīto, KP vērtējumā zemā svaigpiena iepirkuma cena salīdzinājumā ar ES vidējo cenu skaidrojama ar saražoto piena produkcijas apjomu, kas pārsniedz pieprasījuma apjomu Latvijas tirgū. Piena produkcijas saražotais apjoms pieaug sakarā ar pastāvīgi krītošo Latvijas iedzīvotāju skaitu. Vienlaicīgi atzīstams, ka Latvijā viena no zemākajām cenām ES (skat. attēlu Nr.9)²⁶ ir zemās patērētāju pirktspējas dēļ, turklāt nav noliedzams, ka Latvijā pastāv salīdzinoši neefektīva piena produkcijas pārstrāde. Tā būtu attīstāma, veicinot piena pārstrādes uzņēmumu maksimālās ražošanas jaudas izmantošanu, uzņēmumu specializāciju, kā arī produktu ar augstu pievienoto vērtību un nišas produktu ražošanu. Aprēķinātie darbaspēka un kapitāla ieguldījuma rādītāji liecina, ka ražošanas tehnoloģijas vislabāk tiek izmantotas Igaunijā un arī Polijā²⁷.

9. VIDĒJO SVAIGPIENA IEPIRKUMA CENU SALĪDZINĀJUMS ES UN LATVIJĀ

- 62 Lai salīdzinātu svaigpiena iepirkuma cenas ES, no Eurostat tika iegūta informācija no lielākajām ES dalībvalstīm, tas ir, ES-15²⁸ dalībvalstīm, kas atspoguļota tabulā Nr.1 un attēlā Nr.9.

Tabula Nr.1

Vidējās svaigpiena iepirkuma cenas ES-15 un Latvijā 2014.gada- 2015.gada septembrī, EUR par 100 kg

	Vidējā cena ES-15	Vidējā cena Latvija	Atšķirība starp vidējo cenu ES-15 un Latvijā, %	Atšķirība starp vidējo cenu ES-15 un Latvijā, EUR
jan.14	40,75	34,20	-16%	-6,55
feb.14	40,68	34,84	-14%	-5,84
mar.14	39,93	35,15	-12%	-4,78
apr.14	38,82	34,17	-12%	-4,65
mai.14	38,21	31,76	-17%	-6,45
jun.14	38,37	29,59	-23%	-8,78
jūl.14	37,76	29,32	-22%	-8,44
aug.14	37,91	27,21	-28%	-10,70
sep.14	37,47	23,36	-38%	-14,11
okt.14	36,17	23,33	-35%	-12,84
nov.14	35,12	23,84	-32%	-11,28
dec.14	33,55	24,25	-28%	-9,30

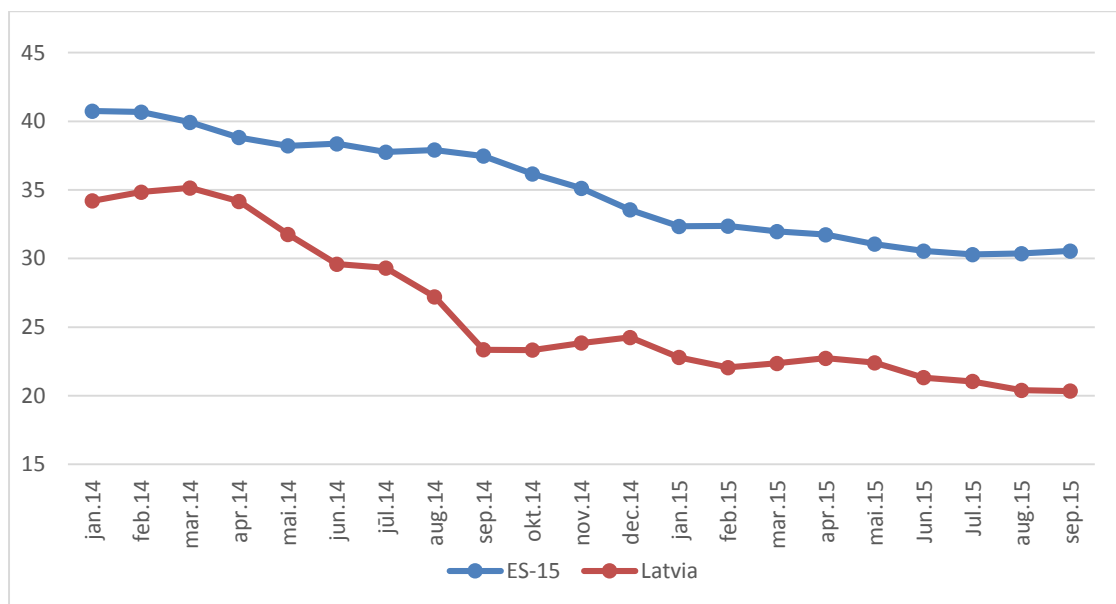
²⁶ Informācija par Latvijas un ES vidējām svaigpiena cenām analizēta nodaļā nr.9

²⁷ Skat.: https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/ZM/TP%20petijumi/pet_partikas_konkuretsp.pdf 73.lp.

²⁸ EU-15 - Austrija, Beļģija, Dānija, Somija, Francija, Vācija, Grieķija, Īrija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle, Spānija, Zviedrija, Lielbritānija.

jan.15	32,35	22,79	-30%	-9,56
feb.15	32,37	22,06	-32%	-10,31
mar.15	31,98	22,36	-30%	-9,62
apr.15	31,74	22,74	-28%	-9,00
mai.15	31,05	22,41	-28%	-8,64
jun.15	30,55	21,33	-30%	-9,22
jul.15	30,30	21,04	-31%	-9,26
aug.15	30,36	20,40	-33%	-9,96
sep.15	30,55	20,35	-33%	-10,20

Avots: Eurostat²⁹

9.attēls. Vidējo svaigpiena iepirkuma cenu dinamika ES-15 un Latvijā 2014.-2015.gada septembrī, EUR par kg

Avots: Eurostat³⁰

- 63 Novērojams, ka lielākā atšķirība starp vidējām svaigpiena iepirkuma cenām Latvijā un ES-15 bija sākot no 2014.gada septembra, t.i., Latvijā tā bija par 38% zemāka. Latvijā 2014.gada septembrī salīdzinājumā ar 2014.gada augustu novērojams cenas kritums par 14%, tajā pašā laikā ES-15 cenas kritums bija 1%.
- 64 ES-15 vidējās svaigpiena iepirkuma cenas no 2014.gada janvāra līdz 2015.gada maijam vienmērīgi pazeminājušās ar vidējo rādītāju 1-2% mēnesī. Salīdzinot ES-15 vidējo svaigpiena iepirkuma cenu 2015.gada janvārī ar cenu 2014.gada janvārī, tā kritusies par 21%.
- 65 Vērtējot situāciju pēc Eurostat statistikas datiem³¹ 2014.gada janvārī un salīdzinot vidējo svaigpiena iepirkuma cenu ar 2015.gada janvārī, Latvijā

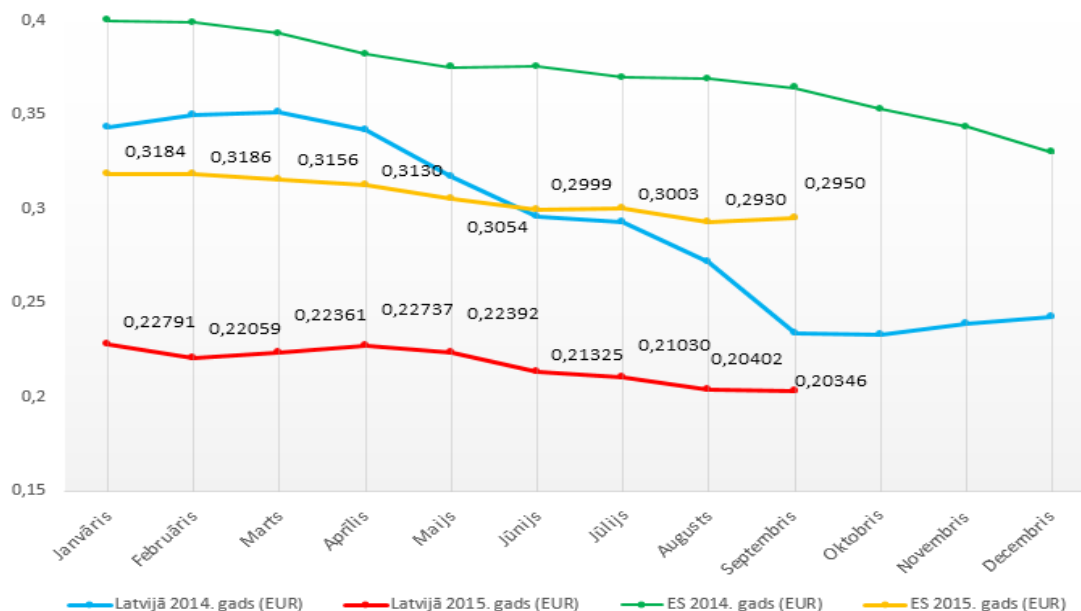
²⁹ Eurostat dati. Skat: http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-raw-milk-prices_en.pdf dokumenta versija uz 04.11.2015.

³⁰ Turpat

³¹ Apskatītā versija uz 04.11.2015.

tā kritusies straujāk nekā citās ES-15 dalībvalstīs - par 33%. Konstatējams arī, ka vidējā svaigpiena iepirkuma cena Latvijā ir otrā zemākā ES-15 (zemāka ir tikai Lietuvā un atsevišķos mēnešos arī Čehijā un Polijā)³².

66 Arī publiski pieejamā informācija LDC mājas lapā³³ par vidējām svaigpiena iepirkuma cenām visās ES dalībvalstīs (ES-28) apliecina straujāku svaigpiena iepirkuma cenu kritumu Latvijā tieši 2014.gada maijā, jūnijā, augustā un septembrī, salīdzinājumā ar citiem mēnešiem.

10.attēls. Vidējā svaigpiena iepirkuma cena Latvijā un ES 2014.-2015.gada septembrī pa mēnešiem, EUR par kg

Avots: LDC

67 Ņemot vērā, ka Latvijā vidējā svaigpiena iepirkuma cena ir viena no zemākajām ES, Uzraudzības ietvaros tika iegūti skaidrojumi no lielākajiem piena pārstrādes uzņēmumiem³⁴ par faktoriem, kas ietekmē šādu zemu cenu pastāvēšanu. Kā iemesli norādīti:

- (1) Latvijā svaigpiena piedāvājums ir lielāks nekā pieprasījums;
- (2) svaigpiena iepirkuma nelielais apmērs un zemā pirkospēja Latvijā, salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm;
- (3) svaigpiena īsais realizācijas termiņš, kas ierobežo tā transportēšanas iespējas lielos attālumos;
- (4) Krievijas noteiktais importa embargo no 2014.gada augusta.

68 Svaigpiena iepirkuma cenu tendences Latvijā no 2012.gada līdz 2014.gadam nav bijušas vienmērīgas³⁵. 2013.gadā svaigpiena iepirkuma cenas pieauga un kāpums turpinājās arī 2014.gada pirmajā ceturksnī, 2014.gada martā sasniedzot augstāko līmeni pārskata periodā – 351,51 EUR/t³⁶. Pēc 2014.gada marta aizsākās svaigpiena iepirkuma cenu kritums.

³² Dati analizēti par situāciju uz 04.11.2015.

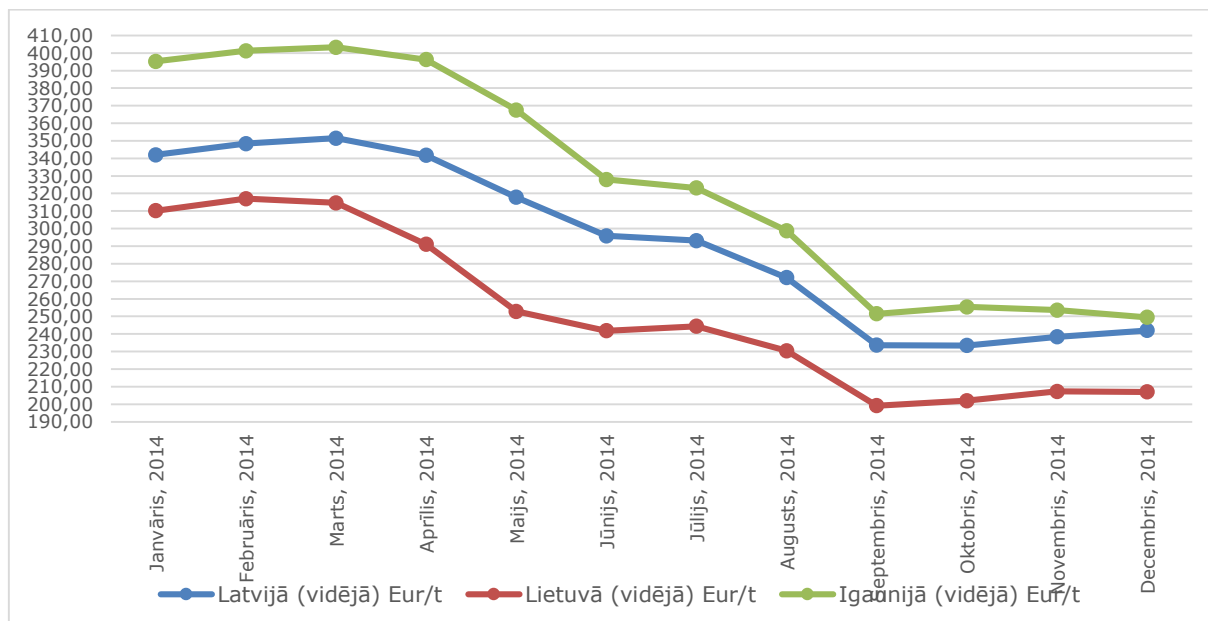
³³ http://www.ldc.gov.lv/lv/piena_registra_dati/kvotas_statistika/

³⁴ AS "Cesvaines piens", SIA "Rīgas piensaimnieks"

³⁵ LDC dati ziņojuma attēls nr.1 un CSP dati ziņojuma attēls Nr.8

³⁶ CSP dati

- 69 No 2014.gada janvāra līdz 2015.gada janvārim svaigpiena iepirkuma cenas Latvijā saruka vidēji par 33% pēc Eurostat datiem, bet ES-15 cenas tajā pašā laika periodā kritās par 21%³⁷.
- 70 Krievijas noteiktā importa embargo laikā no 2014.gada augusta līdz 2014.gada oktobrim svaigpiena iepirkuma cenas Latvijā pēc Eurostat datiem pazeminājās par 14%, bet ES-15 cenas tajā pašā laika periodā pazeminājās vien par 5%. Secināms, ka cenu atšķirības Latvijā un ES-15 cenās 2014.gada otrajā pusgadā salīdzinājumā ar 2014.gada pirmo pusgadu gan procentuālā izteiksmē, gan EUR izteiksmē ir palielinājušās.

11.attēls. **Vidējās svaigpiena iepirkuma cenas Baltijā 2014.gadā EUR par t, bez PVN**

Avots: LDC, AIRBC³⁸

- 71 Savukārt vidējo svaigpiena iepirkuma cenu dinamika trīs Baltijas valstīs ir līdzīga (attēls Nr.11). Saskaņā ar KP iegūtajiem datiem vidējā svaigpiena iepirkuma cena Lietuvā ir viszemākā, proti, par ~10-20% zemāka nekā Latvijā un par ~30% zemāka nekā Igaunijā. Tādējādi svaigpiena iepirkuma cenas Latvijā ir starp svaigpiena iepirkuma cenām Lietuvā un Igaunijā.
- 72 Lai gan KP rīcībā nav detalizētas informācijas par svaigpiena iepirkuma izmaksas veidojošiem faktoriem katrā no valstīm atsevišķi, vairāki pārstrādātāji zemās svaigpiena iepirkuma cenas gan Latvijā, gan Baltijā kopumā skaidroja ar tirgus kapacitāti un pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstību, kas vērtējami kā pamatoti. Vienlaicīgi KP secina, ka situāciju ar svaigpiena iepirkuma cenām nosaka pārstrādātāji, vadoties no globālām tendencēm piena patēriņa un industriālo preču tirgū.
- 73 KP rīcībā esošā informācija par zemnieku saimniecību efektivitātes līmeni Baltijas valstīs³⁹ liecina, ka mazais zemnieku saimniecību tirgus spēks ir viens no faktoriem, kas ir par pamatu tam, ka Latvijā, tāpat kā Lietuvā, ir

³⁷ EK Eurostat dati. Skat.: http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/eu-raw-milk-prices_en.pdf dokumenta versija uz 04.11.2015.

³⁸ Skat.: <http://www.stat.ee/34241/?highlight=milk>

³⁹ Skat.: <http://certusdomnica.lv/agenda/piena-nozare/>

zemākās piena iepirkuma cenas ES. Latvijā un Lietuvā salīdzinājumā ar Igauniju ir liels mazo saimniecību skaits, jo Igaunijā 70% saimniecību ir ar govju skaitu virs 200 govīm. Turklāt Igaunijā no vienas govīs iegūst vidēji gandrīz divreiz vairāk piena nekā Latvijā, kas nozīmē, ka Igaunijā pienu iegūst efektīvāk nekā no Latvijas saimniecībās esošām govīm. Latvijā piena ražošana ir ļoti sadrumstalota. 2015.gada sākumā joprojām ļoti daudz saimniecību ir ar govju skaitu līdz 10. Sadrumstotā piena saimniecību struktūra ir viens no papildus faktoriem, kas nosaka salīdzinoši zemo piena nozares efektivitāti Latvijā kā zemnieku saimniecību, tā arī piena pārstrādes industrijas līmenī.

- 74 Analizējot Baltijas valstu vidējo svaigpiena iepirkuma cenu tendences 2014.gadā, secināms, ka Latvijas vidējā cena 2014.gada ietvaros līdz decembrim ir pietuvojusies Igaunijas vidējai cenai. Līdz ar to Igaunija starp trim Baltijas valstīm 2014.gadā ir piedzīvojusi lielāku svaigpiena iepirkuma cenas pazeminājumu. KP vērtējumā pēc straujā cenu krituma 2014.gada septembrī Latvijā novērojama pozitīvākā vidējo svaigpiena iepirkuma cenu tendence, jo pēc 2014.gada septembra svaigpiena cenas Latvijā salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm pakāpeniski paaugstinājušās.
- 75 Latvijas piena ražošanas sektora vājumu raksturo arī atkarība no Lietuvas piena pārstrādes industrijas. Ik gadu vairāk kā 200 000 tonnas svaigpiena tiek izvestas uz Lietuvas uzņēmumiem pārstrādei. Līdz ar to pastāv Lietuvas un Latvijas cieša svaigpiena tirgus integrācija. Latvijas un Lietuvas piena ražotāju salīdzinoši mazais tirgus spēks pamato praktiski vienādo un no Igaunijas atšķirīgo piena iepirkuma cenu līmeni.

KOPSAVILKUMS UN SECINĀJUMI

1. KP saistībā ar sūdzībām par situāciju ar svaigpiena iepirkuma cenām 2014. un 2015.gadā veica tirgus uzraudzību, pievēršot uzmanību svaigpiena iepirkuma cenām, kādas bijušas 01.02.2015.⁴⁰ Detalizētāki dati tika iegūti par laika periodu no 2014.gada novembra līdz 2015.gada februāra beigām. Uzraudzības ietvaros KP vērtēja svaigpiena iepirkuma cenas ietekmējošos apstākļus Latvijā 2014. un 2015.gadā un to, vai nav saskatāmas aizliegtas vienošanās pazīmes starp piena pārstrādes uzņēmumiem (svaigpiena iepircējiem).
2. Pārbaudes ietvaros tika aptaujāti seši lielākie piena pārstrādes uzņēmumi Latvijā, atsevišķi piena kooperatīvi, un iegūta informācija par vidējām svaigpiena iepirkuma cenām, cenu veidošanu ietekmējošiem faktoriem, sadarbību ar piegādātājiem/pircējiem. Tika izvērtēti LDC, CSP, Eurostat, ZM dati, kas raksturo situāciju svaigpiena tirgū, u.c. publiski pieejamā informācija par tendencēm piena tirgū kopumā gan Latvijā, gan Eiropas Savienībā.
3. Izvērtējot vidējo svaigpiena iepirkuma cenu dinamiku Latvijā no 2007.gada janvāra līdz 2015.gada septembrim pa mēnešiem, secināms, ka ne vienmēr to ietekmē nozares cikliskuma iezīmes. Svaigpiena iepirkuma cenu izmaiņas ietekmē arī citi faktori, piemēram, industriālo piena produktu un piena patēriņa preču cenas globālajā tirgū, Latvijas uzņēmumu eksportspēja u.c. faktori. Visaptverošus secinājumus par cenu krišanos ik pēc noteikta perioda nevar izdarīt. Izteiktākas vidējo cenu pazemināšanās Latvijā iepriekš novērojamas 2008., 2009., 2012.gadā un sākot ar 2014.gada aprīli, kas turpinājās arī 2015.gadā.
4. CSP dati norāda, ka vidējā svaigpiena iepirkuma cenas tendence Latvijā no 2013.gada līdz 2014.gadam bija nevienmērīga. 2013.gadā svaigpiena iepirkuma cenas pieauga un kāpums turpinājās arī 2014.gada pirmajā ceturksnī, 2014.gada martā sasniedzot augstāko līmeni pārskata periodā – 351,51 EUR/t. Pēc 2014.gada marta aizsākās svaigpiena iepirkuma cenu pazeminājums.
5. 2014.gadā pirmais cenu pazeminājums piena pārstrādātājiem notika laikā no 2014.gada aprīļa līdz maijam, kad cena tika samazināta visiem uzraudzībā analizētiem piena pārstrādātājiem. Otrs būtiskais svaigpiena cenu pazeminājums novērots no 2014.gada augusta līdz septembrim, kad pieciem piena pārstrādes uzņēmumiem svaigpiena iepirkuma cenas kritušās par 13-28 procentpunktiem. Vidējās svaigpiena iepirkumu cenas analizētajiem piena pārstrādātājiem pamatā ir ar vienādām tendencēm. Atsevišķos gadījumos 2014.gadā atsevišķiem piena pārstrādātājiem svaigpiena iepirkumu cenas bijušas tuvas. Šādas uzņēmumu vidējo cenu tuvināšanās vai līdzības novērojamas 2014.gada martā, maijā un septembrī.

⁴⁰ 01.02.2015. ir datums uz kuru norādīja svaigpiena ražotāju pārstāvji, ka "visi pārstrādātāji pazemināja cenas"

6. No 01.02.2015. līdz 15.02.2015. trīs piena pārstrādātāji svaigpiena iepirkuma cenu pazemināja par 4-12 procentpunktiem (katrs no uzņēmumiem par atšķirīgu procentpunktu skaitu). Četriem piena pārstrādes uzņēmumiem svaigpiena iepirkuma cenu pazeminājums konstatējams ar 16.02.2015.
7. KP vērtējumā, mainoties ārējiem tirgus apstākļiem, uzņēmumi ir racionāli motivēti sekot kopīgai tirgus tendencei jeb veikt t.s. inteligento pielāgošanos. Ņemot vērā Krievijas importa aizlieguma apstākļus, uzņēmumi bija racionāli motivēti sekot kopējai tirgus tendencei, lai nesamazinātos uzņēmumu peļņas norma. Cenu tuvināšanās 2014. un 2015.gadā vērtējama kā pieejamākais peļņas maksimizēšanas veids pastāvošajos tirgus apstākļos.
8. Izvērtējot svaigpiena iepirkuma cenu tendences 2014. un 2015.gadā, gan periodos, kad notika straujāki cenu kritumi, gan periodos, kad tika novērota relatīva stabilitāte, KP konstatēja, ka piena pārstrādes uzņēmumu uzvedību, piemērojot cenas svaigpiena iepirkumam, lielā mērā ietekmēja ārējie apstākļi globālajā tirgū.
9. Veicot pārbaudes par svaigpiena iepirkuma cenu iespējamo saskaņošanu uzraudzības ievaros, tika veikta gan ekonomiska rakstura informācijas izvērtēšana, gan iegūti skaidrojumi no tirgus dalībniekiem. KP neieguva informāciju, kas varētu liecināt par aizliegtas vienošanās pārkāpuma pazīmēm saistībā ar svaigpiena iepirkuma cenām. KP atzīst, ka, nepastāvot citiem pierādījumiem, vienlaicīgs svaigpiena iepirkuma cenu pazeminājums 2014. un 2015.gadā Latvijā ir izskaidrojams ar vairākiem turpmāk minētajiem apstākļiem.
10. Pirmkārt, Latvijas piena tirgus atkarīgs no pasaules procesiem, piemēram, cenām, kādas pastāv globālajā tirgū piena industriālajiem produktiem (vājpiena pulveris, pilnpiena pulveris) un no cenām tādām piena patēriņa precēm kā siers un sviests. Šo industriālo un piena patēriņa preču produktu cenu kritums globālajā mērogā ietekmē Latvijas piena pārstrādātāju ieņēmumus un spēju maksāt par izejvielu – svaigpienu.
11. Otrkārt, Latvija ir piena eksportētājvalsts. Minētais nosaka Latvijas (kā arī visu Baltijas valstu, jo Igaunijā un Lietuvā stāvoklis ir līdzīgs) piena ražošanas sektora atkarību no eksportspējas. Produktu eksporta struktūrā dominē vai nu pārstrādāti piena produkti, vai svaigpiens. Latvijas gadījumā lielākā pārdotā piena apjoma daļa (65%) tiek eksportēta nepārstrādāta vai arī mazapstrādāta (koncentrēta vājpiena un krējuma formā). Līdz ar to svaigpiena iepirkuma cenu līmeni ietekmē gan svaigpiena, gan piena produktu eksporta apjoms. Vairāk nekā 20% no svaigpiena, kurš iepirkts no ražotājiem Latvijā, tiek eksportēts, kas vērtējams kā būtisks daudzums. Neskatoties uz straujo svaigpiena cenu kritumu 2014.gadā, kopējais saražotā piena apjoms 2014.gadā, salīdzinot ar 2013.gadu, pieaudzis par

6,2%.⁴¹ Arī 2015.gadā atbilstoši LDC publiski pieejamai informācijai⁴² nav konstatējams būtisks iepirkta svaigpiena apjoma pazeminājums.

12. Treškārt, svaigpiena iepirkuma cenu pazeminājums, sākot ar 2014.gada augustu, ir saistīts ar Krievijas ieviesto importa ierobežojumu piena produktiem. Visbūtiskākais svaigpiena iepirkuma cenu pazeminājums notika tieši Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Paralēlie cenu pazemināšanas procesi Baltijas valstīs liecina, ka iemesls cenu samazināšanai nav vienošanās nacionālajos tirgos, bet gan Baltijas valstu tirgum raksturīgie kopīgie procesi, starp kuriem ir arī importa aizliegums.
13. Ceturtkārt, svaigpiena iepirkuma cenu ietekmē sadrumstalotais tirgus, jo zemniekiem ar nelielu govju ganāmpulku un niecīgu saražotā piena apjomu ir salīdzinoši zema ietekme pret svaigpiena pircējiem. Mazākām zemnieku saimniecībām piena iepirkuma cena ir zemāka nekā lielākām zemnieku saimniecībām un lielajiem piensaimniecības kooperatīviem. Minētais norāda uz to, ka mazākām zemnieku saimniecībām ir izdevīgi kooperēties un pievienoties piensaimniecības kooperatīviem augstākas svaigpiena iepirkuma cenas iegūšanai.
14. KP secina, ka piena pārstrādes uzņēmumi ir tiesīgi pielāgoties tirgus situācijai un sekot konkurentu svaigpiena cenu tendencēm, tai skaitā, arī cenu pazemināšanai, bet pat pie šādiem sarežģītiem tirgus apstākļiem uzņēmumi nav tiesīgi šādu cenu pazemināšanu veikt saskaņoti, jo minētais var tikt kvalificēts kā Konkurences likuma 11.panta pārkāpums.

⁴¹ Skat.: https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/63/66/LS_gadazinojums_2015.pdf

⁴² Skat: http://www.ldc.gov.lv/lv/piena_registra_dati/kvotas_statistika/

Pateicība

Konkurences padome pateicas Uzraudzībā aptaujātiem piena pārstrādes uzņēmumiem, piensaimniecības kooperatīviem, Lauksaimniecības datu centam, kas sniedza tirgus uzraudzības veikšanai nepieciešamo informāciju.

Par tirgus uzraudzībām

Konkurences padome veic tirgus uzraudzības – padziļinātu konkurences situācijas analīzi – mērķtiecīgi izvēlētos tirgos, lai atklātu un novērstu konkurences kropļojumus, kas ierobežo uzņēmumu vienlīdzīgu sāncensību.

Uzraudzības noslēguma ziņojums tiek publiskots, ja to neliedz informācijas pieejamības ierobežojumi un ja informācija par tirgu, kas iegūta papildus pārkāpuma konstatēšanai vai nekonstatēšanai, uzskatāma par būtisku.

Sabiedrības līdzdalības iespējas

*Anonīmas ziņošanas iespēja Konkurences padomes interneta vietnē:
<http://www.kp.gov.lv/lv/tipoffs>*

Informēt Konkurences padomi par iespējamām pārkāpumiem vai saņemt konsultāciju iespējams gan klātienē (iepriekš piesakoties), gan telefoniski (arī neatklājot savu identitāti).

Konkurences padome

Brīvības 55, 2.korp.,
Rīga, LV-1010,
Tālrunis: +371 67282865
Fakss: +371 67242141
E-pasts: konkurence@kp.gov.lv

www.kp.gov.lv

 [@KPgovLV](https://twitter.com/KPgovLV)